

De
vocabulorum Umbricorum fictione

scripsit

Dr. A. F. Zeyfs.

Partic. II.

II. De substantivis.

§. 4.

Substantivis singulis ita singulae redduntur notae, quibus insignes sunt res iis significatae, ut praeter composita nullum sit substantivum, quo plus una nota manifesto atque aperte proponatur, nedum eorum omnium, quae sint eo effingenda, solida exprimatur imago, ut fluviorum nomina alia simpliciter aquam vel fluxionem significant, alia lapsus aut segnitiam aut rapiditatem, rursus alia cursum aut rectum aut obliquum, deinde alia naturam, alia murmur vel sonitum aquarum. Ducta enim sunt substantiva aut a verbis, aut a nominibus. Haec verbalia vocantur, illa nominalia, quae quum aut ab adiectivis, aut a numeralibus, aut a substantivis originem trahant, in tria dispertuntur genera.

A. De substantivis verbalibus.

Substantiva verbalia duplicis generis sunt, nam

1, nuda radice constant, cuius vocalis aut integra est, aut aliquo modo mutata. Et illius quidem generis sunt *far* (*far*²⁷), *ner* (*sanscrit. nara*, *persic. ner*, *graec.*

27) Ex *farer* genitivo id quidem apparere videtur a latino *farris* vocabulo umbricum simplici *r* littera differre; sed quum pro duplici consonante simplici Umbri utantur, ea huius vocabuli forma, in qua duplex *r* inest, propria videtur Italicorum esse habenda. Quod autem duplex hoc *r* *Aufrecht*. et *Kirchhoff*. ling. umbr. monument. vol. II. p. 406. ex *rs* ortum esse volunt, id etiamsi per se non est improbandum, tamen *farsio* vocabulo firmari nullo pacto potest propterea, quod id a *farre* non licet ducere, ut duxerunt *Aufrecht*. et *Kirchhoff*. ling. umbr. monum. vol. I. p. 91. et 98., vol. II. p. 406., licet iidem vol. II. p. 186. de origine eius nihil decreverint. Primum enim *farer* Umbri dixerunt, non *farser*. Deinde, ut a latino *farre* *farina* fluxit, sic pro umbrico *farsio* (VI. b, 2.), si a *farre* id esset profectum, *fariu* et *fario*, quod cum *farer* genitivo congrueret, scribi potuit, *fasiu* (II. a, 12.) et *fasio* (VI. b, 44.) non item. An ex *fasiu* et *fasio* *r* deletum est, ex *farer* *s*? Quod reliquum est, de radice *farris* vocabuli coniecturam facere equidem non audeo, quamquam quae alii de hac re proposuerunt, non probo. Et *Benarius* quidem in libro de linguae latinae elementis. p. 160. et, qui ei assensi sunt, *Aufrecht*. et *Kirchhoff*. ling. umbr. monum. vol. I. p. 91. a sanscritica radice *ghrisch* sive *gharsch* (*fricare, terere*) *far* ducere non

ἀνῆρ), pak (pax), prak, pir sive pur (ignis = graec. πῦρ, germanic. fiur), quod non solum cum umbrico pureto (accensus), sed etiam cum latino com-bur-o et bustum collatum ex (b)urendo nominatum esse patet²⁸⁾. Adde huc Nār-is fluvii nomen²⁹⁾. In eiusdem generis substantivorum numero buv (bos) et siv (sus) habenda sunt. Buv enim aeque ac latinum bov et graecum βοF ita a boendo, quod est pro bovendo (mugiendo), profectum est, ut sanscriticum gō a gu (sonare), cuius radice vocalis epenthesi a litterae aucta quum ante vocalem in semivocalem sibi finitimam transiret, gav ortum est, cui congruit latinum bov-ere. Iam o vocalis ut in graeca lingua cum digammate in ov diphthongum (βοῦς) coaluit, sic in umbrica, quum v semivocali assimilaretur, in u versa est, ita ut buv stirps existeret, cuius extrema littera ante vocales antecedente vocali non affecta excidit (abl. sing. bue, genit. pl. buo), sed ante consonantes cum antecedente vocali in longum u transit (acc. sing. būm, acc. pl. būf). Pro buv autem apud Volscos et Sabellos biv fuisse ex volso acc. bīm (tabul. Velitern. 2.) et sabellico ablat. biē (lap. Crecchin. 3.) efficitur. Similiter siv stirpem collatis suvi genitivo germanico et Romanorum verbo nominali subandi subulcique vocabulo, in quibus ut in bubulci nomine b pro v positum est, principio in v exisse apparet, quod ante consonantes cum antecedente vocali in longum i versum sit (acc. sing. sīm, acc. pl. sīf). Vocali autem ut pir umbricum graeco πῦρ propius est quam latino būr (com-bur-o, bustum), ita umbricum siv ad graecum σῖF propius accedit quam ad latinum sūv, a qua stirpe ortum est etiam germanicum su³⁰⁾. Et grunnientem quidem videtur suv vel sonum

dubitarunt; at farina si ex fricando nominata esset, non esset mirum: far, frumentum non tritum, ut ex fricando nomen inveniret, nullo modo fieri potuit. An a farina far traxit nomen? Nae illi non viderunt famosae istius antiphrasis insigne se proponere exemplum. Prudentius sane Pottius in Quaestion. etymol. vol. I. p. 220. et vol. II. p. 52. et Rossbachius in Quaestion. de Romanorum matrimonio institut. p. 104. farris vocabuli originem a sanscritica radice bhri, quae et ferre et nutrire significat, repetiverunt; at obstare videtur eorum explicationi farris duplex r littera, qua etiam islandic. barr (hordeum) terminatur. Quod vocabulum non minus quam gothicum baris (hordeum) haud scio an ex eodem fonte, quo far, emanaverit.

- 28) Labialem inceptivam, ut Romani in ūrendi verbo simplici et in ūr, quo substantivo incendium significabatur (vid. Glossar. latin. bibliothecae Parisinae antiquiss. ed. Hildebrand. p. 167. et 295.), sic Indi in ūsch radice et Hiberni in ur (ignis) suppresserunt. Aliam quidem viam Aufrecht. et Kirchhoff. inierunt, qui ling. umbr. monum. vol. I. p. 36—37., 98., 105. vol. II. p. 414. pir vocabulum a pū radice sanscritica (purgare, lustrare) duxerunt et ex puvas ita profectum esse voluerunt, ut primum puvar, deinde puer, tum pier, denique pir pronunciatum esse dicerent, quam explicationem non dubitaverunt sequi Schweizer. in act. erudit., quae Kuhn. edit. vol. III. p. 380., L. Meyer. ibidem vol. V. p. 386., Corssen. ibid. vol. II. p. 15. et de Volscor. ling. p. 12. Omitto alia, at nescio, an magis in urendo, quam in purgando vis, quae in igne inest, cernatur.
- 29) Vid. quae de eo in not. 11. dixi et cf. Anae (Guadianae) fluvii nomen ab aqua ductum, quam Berberi anan et Guani aenum nominant. Quid de hac re expositum sit in R. Fergusonii libro, qui inscribitur: The River-Names of Europe. Lond. 1862., nondum cognovi.
- 30) Alia de hac re disputaverunt Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. I. p. 36. et Corssen. de Volscor. ling. p. 12. et in act. erudit., quae Kuhn. edit. vol. 10. p. 24.,

suum proprium edentem significare, id quod colligas ex sanscritico *sūcara*, quod „*sū* sonum proferens“ expressum est. Cf. Pott. Quaest. etymolog. vol. 2. p. 189 et 441.

Mutata autem est radice vocalis in aliis substantivis, ut in *rus* (*rus*), quod a *karsch* sive *krisch* (*arare*) radice sanscritica sublata *k* littera inceptiva ortum esse volunt. Eodem referenda sunt ea, quorum vocalis primitiva producta est, ut *vūk* (*vox*, *vōcis*) a *vōc* radice, quae eadem est ac sanscrit. *vātsch*, ductum³¹⁾ et *Dei* sive *Di* (*Iupiter*, proprie *Coelus*) a *div* radice (*splendere*) ortum³²⁾.

quos refellere supersedeo. Quod autem eodem illo loco Aufrecht. et Kirchhoff. suem fodientem sive eruentem interpretati sunt, ego vero nescio, qua ratione ea coniectura possit confirmari. Neque probabilis est explicatio a Passovio in lexie. graec. proposita, quam Husehkius tabul. Iguvin. p. 541. repetivit. II, quum a *ov* radice, quae in *ἔσσυται* continetur eademque est ac sanscritica *sū*, suis vocabulum ducerent, feram ruentem sive cursu effuso tendentem eo significari dixerunt. At omnium fere ferarum est cursu effuso ferri, non unarum suum.

- 31) Ab hoc nomine repetimus non solum sub-ok-o, sed etiam vuke (III. 3. 21.), quod Aufrecht. et Kirchhoff., etsi ling. umbr. monum. vol. II. p. 366. et 371—372. incerti sunt, utrum ad vocis vocabulum, an ad vuko sive voko, i. e. vicum, referant, tamen vol. II. p. 423. ad vuko revocare non dubitant. Nam ut VI. a, 17. positum est nomne carsitu, i. e. nomine vocato, sic III. 21. legitur kaqitu vuke, quod Romanorum est vocato voce, i. e. clara voce. Pari enim modo Romani voce vocare (Vergil. Aen. 4, 680-681. 6, 247. 12, 638. Tibull. 2, 1, 83-84.) et vocibus vocare (Justin. 38, 7, 8.) dicebant, quod magna voce vocare significat. Ut vero a Vergilio Aen. 9, 403. nequaquam perturbata, ut volunt interpretes, oratione dictum est: suspiciens altam Lunam et sic voce precatur, i. e. oculos ad Lunam tollens et vociferans has preces facit, sic III. 3. scriptum est: Huntak vuke prumu pehatu, i. e. Eadem (sive in eodem sacro) voce primum piato, quibus verbis hoc declaratur: Primum magna voce precans deos piato.
- 32) Quum ex Dei pro Di scripto vocalem huius nominis longam esse appareat, etymon eius Grotefend. Rudim. ling. umbr. Partic. III. 25. non Dis esse ponit, sed *Διος*, quo nomine, teste Hesychio s. v. *Δωδωνεύς*, *Ζεύς* appellatus sit. Eandem ob causam Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. II. p. 136. et Husehkius tabul. Iguvin. p. 110. Dei accusativum et vocativum cum latino *dīus* sive *divus*, oseo *deivú-*, graeco *δῖος* contulerunt, ita quidem a Grotefend. dissentientes, ut, quos casus ille ad proprium nomen refert, ipsi appellativi esse velint. Sed sunt, quae huic rei repugnant. Nam primum, etsi per se non videtur esse, quod nominatim in precibus dii appellentur et verba ipsa deus venerande maxime videntur precibus esse consentanea, in his tamen, de quibus disputamus, precibus Jovem iis invocari parum ei videbitur probabile, qui reputaverit non solum subtilitate illa earum propria requiri, ut ipsum nomen edatur dei invocati, sed etiam hac re, quod in ceteris omnibus tabularum Iguvinarum precibus nomine suo dii deaeque appellantur, atque adeo, qui deus omnibus locis precum, quae in tab. VI. a, 22—55. leguntur, Di sive Dei grabovie invocatur, is ante eas ipsas nominis proprii dativo Juve grabovei denotatur. Imo ex his ipsis rebus, nisi me animus fallit, colligendum est Dei accusativum et vocativum nominis esse, quod idem valeat, quod nomen proprium, cuius est dativus Juve. Deinde ad confirmandam sententiam suam Aufrecht. et Kirchhoff., ut in Dii Fidii. Romanorum dei, nomine, sic in Jove Umbris in precibus notando dii nomen appellativum offensioni esse negaverunt. Sed multum interest inter ea, quae illi comparaverunt; nam propter singularem, quae addito nomini subiecta est, notionem, ut Volsci Divum Declunum unum deum nominaverunt, cuius dativus Deve Declune tabul. Velitern. initio legitur, sic Romani unum deum Dii Fidii nomine appellaverunt; grabovios autem, quod adiectivum idem declarare, quod latinum venerandus, supra in nota 4. dixi, propter generalem, quae in eo inest, notionem tres deos Umbri, Jovem, Martem, Vofionum, dixerunt, ex quo hoc efficitur Aufrechtii et Kirchhoffii sententiam contentione illa probari non posse. Quae quum ita sint, non a dīo Dei

2, Ita a verbis derivata sunt substantiva, ut illorum stirpi positio aliqua (παράγωγη) annecteretur. Huc

a, referenda sunt, quae sunt figurata addita sola aliqua vocali. Et primum quidem a vocalem assumunt asa (ara), quod nomen, quum ab ās (sedere) radice ductum sit, proprie sedem significat, et vea sive via, quod substantivum umbricum aequae atque idem significantia oscum viū (cipp. Abell. 56.) et latinum via ductum est a vei stirpe ex vēh (vehere) sublato h finali profecta. Cf. Varr. de R. R. I. 14. „A quo rustici etiam nunc viam veam appellant propter vecturas.“ Accedunt menza (mensa) et porka (porca), quod vocabulum non solum Umbrorum, Sabinorum, Romanorum erat, sed etiam priscorum Atticorum (Varr. de L. L. V. 19, 97.) et Germanorum, apud quos hae eius formae comparent: harc, barch, borc, borch. Cf. etiam lituanicum parszas (porculus). Ductum id est a pork radice, quam eruere vel suffodere significasse ex eo intelligitur, quod et sulcum et terram inter duos sulcos elatam (Colum. II. 4, 8. Paul. Diac. p. 80. ed. Lindem.) rustici Romani porcā vocabant³³).

Deinde o stirpi annectitur, ut in kebo (cibus), cuius radix eadem est ac lituanic.

ducere licet, sed in nomine proprio, cuius Dei accusativus et vocativus sunt, v littera suppressa div radice vocalem productam ab Umbris esse existimandum est. Cf. Δειπάτωρος θεός παρά Στυμφαίοις. Hesych. et Romanorum Deiana. Duae igitur in lingua umbrica Jovis nominis formae fuerunt, altera a div radice ducta Dī-s (Coelus), altera a dju, quae radix eiusdem est potestatis, derivata Juv-is, ita ut Jupiter et Dei sive Di et Jū-pater (II. b, 24.) invocari posset. Quae res mira esse non poterit, si eandem reputaverimus fuisse eius rationem apud Indos, Graecos, Romanos, apud quos easdem duas radices invenimus, div et dju, quae ex simplici radice di unius litterae accessione progenitae sunt. Nam ut a dju (splendere) radice sanscriticum dju (coelum, dies) ortum est ab eademque a vocali aucta nominativus sanscriticus djāu-s (coelum), quocum conferendus est Graecorum Ζεύς, quem ex Διεύς fictum esse constat, Romanorumque Diov-is, sic ex div (splendere) radice natus est genitivus sanscriticus div-ās et graecus Διός. Qua nominis forma Romanos non caruisse ex nominibus intelligitur, quorum origo a Di-s repetenda est, qualia sunt Dī-alis et Dei-ana, Dī-ana, Dī-ana (= Δι-ώνη).

- 33) Porcae vocabulum ut activae est significationis, ubi idem est, quod sus, ita patiendi naturam habet, ubi eadem notiones ei subiectae sunt, quae lirae nomini, quod principio idem ac germanicum leisa habendum est. Quamquam vero porcae vocabulum, quo sulcus notatur, proprie idem est, quod germanicum furche, tamen non omnes sulci videntur eo nomine significati esse, sed tantum aut signa sulcorum, quae ultra se iaci semina prohibebant (Non. ed. Mercier. p. 61.), aut rari sulci, qui in agris ducebantur aquae derivandae et frumentis prohibendae gratia (Fest. p. 201. et Paul. Diac. p. 119. ed. Lindem.), qui iidem lirae (Non. p. 17. ed. Mercier. Gloss. Philox.) vocabantur. Quas porcas qui a porcendo, i. e. prohibendo vel arcendo, quod nostrum est pferchen, dictas esse vult, ut voluerunt Festus et Nonius in locis, quos dixi, is porcae vocabulum, quo sus significatur, aliud omnino esse statuat necesse est ac porcae nomen, quo et eiusmodi sulcus et terra inter duos sulcos eminens declaratur, quae sententia non dubito, quin non minus magno in errore sit quam Varronis, qui et porcā, i. e. suem, quod Sabini eam diis porrecissent, a porriciendo appellatam esse de L. L. V. 19, 97. voluit, ubi „a primo porco porriciendo porcus“ legendum esse Henop. de ling. Sabin. p. 29. vidit, et porcā, i. e. liram, quam de L. L. V. 4, 39. terram proiectam esse putavit, de R. R. I. 29. (cf. Fest. p. 208. et Paul. Diac. p. 128. ed. Lindem.) a frumento porriciendo nominatam esse dixit.

žēb (edere), furo, juko (carmen, concepta verba)³⁴, vīro sive veiro, quod vocabulum umbricum dubitandum non est, quin profectum sit ab eadem radice vir (robustum esse), a qua ortum est vīrium nomen latinum, cui rei correpta latini vocabuli vīri prior syllaba non repugnat propterea, quod ea non solum ab Umbris producitur, id quod ex veiro pro viro scripto apparet, sed etiam ab omnibus, qui eo vocabulo utuntur, populis cognatis. Cf. sanscrit. vīra (heros), gothic. vair, lett. vīrs, lituanic. vyra, borussic. vīrs³⁵. Adde vuko sive voco, quod non solum idem habendum est, quod latinum vīco, gothicum veihs, anglosaxonicum vīc, germanicum wīch priorque pars nostri substantivi weich-bild lituanicique wiess-patis (terrae domicus), sed etiam, licet domus notio iis subiecta sit, idem, quod graecum Foīko et sanscritum vēṇa, quod a viṇ (intrare) ductum esse constat. Cui rei ut non repugnat graeci illius vocabuli *oi* diphthongus, ita non adversatur huius umbrici *o* littera.

Tum *i* stirpi affigitur, ut in avi (avis), quod vocabulum ut graec. ἀετὸν ab αἶφ (flare) radice ductum esse putant, et in ovi (ovis), quod nomen aequae atque avi sanscriticum, gothicum, lituanicum et ὄφι graecum ab av (ire) radice sanscritica derivatum iccirco ovi videtur esse positum, ut ea a volantibus, repentibus, natantibus bestiis discerneretur, quare comparari id potest cum graeco πρόβατον, quo quum ceteras quadrupedes, quae progrediendi causa pedes promovent, tum apud Atticos praecipue oves notari constat. Accedit Juvī (Jovis), quod nomen aequae ac latinum jūb-ar, in quo *b* pro *v* et *r* pro *s* est positum, a dju (splendere) derivatum est, cuius radicis sanscriticae littera extrema a vocalis epenthese aucta quum ante vocalem in semivocalem propinquam mutaretur, djav ortum est. Pro eius *a* Latini *o* ponentes Diovis finxerunt. Varr. de L. L. V. 10, 66. Gell. N. A. V. 12. cf. Diove in titul. latin. apud Mommsen. in stud. osc. supplement. p. 108., Diovem in paterae alicuius inscriptione ab Henzen. in institut. archaeolog. Roman. act. 1858. p. 104. edita, Vediovis apud Orell. 1287 et in Fast. Praenest. apud Orell. Vol. II. p. 382 et 386. itemque oscum Diúvei in tabul. Agnonens. a, 11. 12. b, 14. 15. et ΔιουΦει Φερσορει apud Mommsen. Ital. infer. dial. p. 191. Iam suppressa *d* littera Latini Diovem in Jovem verterunt, at Umbri principalem *a* vocalem sequenti *v* assimilando in *u* mutantes Juvī formaverunt.

Denique *u* stirpi additur, ut in asu (VI. b, 50. = ara), vutu (vultus), quod profectum est ab eadem radice, a qua gothicum vulthus (splendor, magnificentia) et germanicum wuldar (splendor, gloria). Finitima ea est vlit radici germanicae, a qua orta sunt gothica vleitan (intueri) et vlits (facies) et anglosaxonicum vlitan

34) Separandum utique est hoc vocabulum, quod neutrius generis esse ex III. 28. apparet, a latin. jōco et lituanic. jukas.

35) Quod Pottius Quaestion. etymolog. Vol. I. p. 200. a sanscritica radice vri (tegere) hoc vocabulum duxit, id iccirco probandum non est, quod tutoris notio altius quam pro vera eius ratione est repetita.

(videre). Huc referendum est etiam trifu sive trefu (tribus), de cuius etymo in not. 5. disserui. Adde beru et pecu (= latin. pecu et sanscrit. paçu), de cuius radice pak vid. Pott. Quaest. etymol. vol. 1. p. 188.

b, Alterum genus est eorum, quae sunt ficta syllaba addita, quae aut a vocali incipit aut a consona.

α, Atque ut ab inclinamentis ordiamur, quae a vocalibus initium capiunt, primo loco el ponimus, in quod exit eqel (I. a, 30)³⁶, es, in quod desinit ahes (aes), quocum cf. sanscritic. ajas (ferrum), et, in quod cadit ađet.

36) Eqel, quod I. a, 30. in archetypo legitur, si formam eius spectas, ut katel (II. a, 43.) et tiđel (II. a, 15.) nominativus videtur singularis esse; sed subiectum esse non potest, non eo quidem, quod, ut volunt Aufrecht. et Kirchhoff. in ling. umbr. monum. vol. II. 222., is, qui porriat, sive is aqfertur sit, sive aliquis eius administratorum, nusquam proprio vocabulo declaretur, sed quia omnis oratio in prima tabula ad illum ipsum convertitur. Contra requiritur accusativus ad purtius verbum necessarius, et quidem eius vocabuli, quod aut ad omnes res sacrificandas, quarum in iis, quae praecedunt, facta est mentio, ad suum pesuntru, vestidam, pegum, spectet, aut, id quod est verisimilius, ad unum pegum, quod proxime antecedit. Iam vero Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. I. p. 84., vol. II. p. 222. et 404., quominus substantivi neutrius generis accusativus eqel haberetur, obstare putantes, quod tale substantivum neutrius generis omni linguae umbricae analogiae repugnaret, eqel in eqek mutare non dubitaverunt eamque coniecturam Huschkius in tabul. Iguvin. p. 195., quod eqel vocabulo nulla subiecta esset sententia, probavit. At ea tantum abest, ut sit probanda, ut sit inanissima, quandoquidem omnibus locis eqek sive erse non id (de cuius forma umbrica vid. not. 47.) significat, sed tum. Quae res ut perspicua fiat atque evidens, omnes locos, quibus illud vocabulum legitur, hic percensebo. Et primum quidem III. 33. 35. IV. 3. eqek, si esset pronomen, pluralis numeri habendum esset, non singularis, propterea, quod ad nihil aliud his locis id posset referri nisi ad tujva et trija tefra antecedentia. Deinde IV. 32. piqi-eqek significare non potest, id quod Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. I. p. 138. volunt, quodeunque-id; etenim eadem huius loci est ratio, quae VI. a, 6. Uthic eqek antecedenti piqi respondet, sic illic erse praecedenti pirsī oppositum est. Quum vero VI. a, 6. pirsī-erse idem declarare, quod Latinum quum-tum, exploratum sit, eiusdem significationis piqi-eqek hic esse efficitur. Simillima horum locorum ea sunt, quae V. a, 26. et VI. a, 8. leguntur. Nam ut hic eqek ad antecedens sive (si) pertinet, sic illic erse ad praecedens pufe (ubi) referendum est, ex quo sequitur, ut utroque loco eqek sive erse nihil aliud, quam tum, significet. Restat IV. 21., quo loco eqek, nisi antecedens tehteğim pro tehteğim positum esset, ita ut genus eius esset neutrum, ad id referri et latinum id exprimere posse Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. II. p. 376. negaverunt. At non solum, cuius sit ordinis et generis hoc substantivum, demonstrari non potest, sed ne tum quidem, si id posset demonstrari, eqek pronomen habere liceret, propterea, quod pronomen demonstrativum, quod ad ea, quae antecedunt, refertur, si idem eius casus obliquus requiritur, qui est antecedentis, ad quod id spectat, nominis, ab Umbris aequae atque a Romanis suppressitur. Cf. III. 33. 35. IV. 3., quos locos supra dixi. Ergo etiam hic, id quod Aufrecht. et Kirchhoff. ipsi ling. umbr. monum. vol. II. p. 404. viderunt, eqek idem significat, quod latinum tum. Sed, ut ad propositum revertamur, illa notio quam sit ab I. a, 30. aliena, nemo est, qui non perspiciat. Retinendum ergo est eqel, quod quum non sit pronomen, nihil aliud esse nisi substantivum idque neutrius generis satis ex hoc loco apparet. Non licet quidem aliud substantivum neutrius generis afferre, quod in el syllabam cadat, sed haec non est causa, qua prohibeamur id neutrius generis substantivum habere; minorem enim vocabulorum umbricorum numerum novimus, quam ut linguae umbricae analogiae quid ubique repugnet, quid non repugnet, discernere possimus. Significet autem eqel necesse est aut idem, quod pegum, aut aliquam rem, quae cum peqo coniungenda et una cum eo porrienda sit. Fortasse igitur eq-el ab eq, i. e. edere, ortum est, ita ut, quamvis a latino ed-uli sive ed-ulio forma ac specie differat, significatione tamen idem sit.

Deinde in en, in quod latina substantiva pect-en, poll-en, sangu-en, ungu-en exitum habent, umbricum cadit ut-en (aqua)³⁷⁾.

Tum in er tūder (finis, limes) exit, quod vocabulum a tūd ductum principio videtur palum vel lapidem terminalem, qui in terra defigeretur, significasse idemque habendum est, quod Tūder-is, urbis umbricae, nomen, eoque magis, quod urbis illius nomen aequae est neutrius generis atque hoc substantivum in singulari numero. Videtur autem hoc nomen illi datum esse, non quod ea, ut voluerunt Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. 2. p. 75., proxime fines Etruriae sita esset, sed quia, ut ait Huschkius tabul. Iguvin. p. 71., urbs erat, non oppidum. De qua re vid. Mueller. Etrusc. vol. 2. p. 145.

Denique in on, quae terminatio in latina lingua frequentata est, in umbrica cadunt menz-on (genus quoddam mensarum)³⁸⁾ et kar-on (caro), quo nomine cum sanscritico kravja sive kravis et graeco *κρέας* comparato ut illa ex krav et *Κρέα*, sic hoc ex carv ortum esse et litterarum transmutatione ab iis differre perspicuum est. Idem constat vocabulum habendum esse gothicum hraiv et germanicum hrêo, quod hrêves genitivum facit; neque enim obstat, quod utrumque eorum cadaver significat, propterea, quod in carnificis vocabulo carni eadem notio subiecta est. Cum his autem nominibus I. Grimmus in ling. germanic. hist. p. 1010., Nesselmann. in lexic. lituanic. s. v. kraujas, Kuhnus in act. erudit. a se edit. vol. 2. p. 235—236. latinum cruor, ex quo crudus ex cruidus natum et crudelis fluxerunt, et quae idem sonant, lituanicum kraujas, horussicum kravja slavicumque krūvi praeclare contulerunt, quippe quae ex eadem, qua haec, profecta sint radice, sub qua nullam aliam subiiciendam esse notionem nisi rubendi Lottnerus in act. erudit., quae Kuhn. edit., vol. 7. p. 182. acute coniecit³⁹⁾. Ex alio utique fonte ema-

37) Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. II. p. 17., 347., 422., quum II. b, 20., ubi une pesnimu in archetypo scriptum est, cum II. a, 38., quo loco umne sevakui persnihmu legitur, compararent, une in umne mutare non dubitaverunt, quam mutationem Huschkius tabul. Iguvin. p. 329. non solum probavit, sed etiam ita tenuit, ut ea nissus II. b, 16. pro pune fertu, quod iam II. b, 14. dictum esset, inconsulte ac temere une fertu poneret. Non animadverterunt scilicet illi, quod in promptu est nec fugit Grotefendium Rudim. ling. umbr. Partic. VII. p. 13. et §. 12., qui quidem in interpretando utur et une erravit, iis, quae in priore sacrorum parte II. b, 14.—15. leguntur: sviseve fertu pune, etre sviseve vinu fertu, tertie sviseve utur fertu, i. e. in-ferto lac, in altera-vinu fertu, in tertia-aquam fertu, in posteriore II. b, 20. haec respondere: pune pesnimu, vinu pesnimu, une pesnimu, i. e. lacte precatior, vino precatior, -precatior, ex quo hoc efficitur, sub une ablativo eandem ac sub utur accusativo subiiciendam esse sententiam. Non licet quidem ab ut-ur, de quo vid. not. 43., une ablativum ducere, verum existimandum est, ut Graeci aquam efferentes nominativum quidem et accusativum sing. *ἵδ-ωρ* usurpaverint, sed ceteros casus ab *ἵδ-αρ* petiverint, sic Umbros in eiusdem vocabuli declinatione diversis usos esse formis thematicis, ut-ur et ut-en, quod cum sanscritico ud-an (aqua) et gothico vat-an (aqua) conferendum sit. Quod vero pro ut-ne ii, ut durum t et n consonantium concursum vitarent, t eliso u-ne dixerunt, collatis, quae eiusdem sunt adiectivi, pustnaiaf (I. b, 11.) et pusna[i]es (I. a, 2.) offensioni esse non poterit.

38) Negari id quidem non potest, etiam in en menzne vocabuli stirpem desinere posse.

39) Neque kravjat thema a Kuhnio loco, quem supra laudavi, fietum probo, neque coagula-

navit umbricum illud oscumque vocabulum kar-on, cuius nominativus karu umbrice scriptus V. a, 24. 27. V. b, 4. et genit. carneis in tabul. Bantin. 3. 7. legitur⁴⁰). Id enim, quum pars eo significetur, non dubito, quin ex eadem radice exortum sit, ex qua genita sunt Romanum cer-no, quod proprie significat separo vel disiungo, et Graecum *ζῆν-ω*, quorum utriusque *n* additum radici, non proprium esse constat. Ea autem fortasse eadem est, quae sancritica *kri* (disiicere, dispergere, partiri), a qua Buggius in act. erudit., quae Kuhn edit, vol. 2. p. 386—387. hoc substantivum duxit.

Ut vero Latini on syllabam verborum stirpibus addunt ad substantiva fingenda, quibus homines significantur, qui id faciant, quod verbis illis declaratur, qualia sunt bibon, edon, erron, geron, palpon, sic etiam Umbri ea utuntur. Argumento est vocabulum, quod etiam in latino titulo apud Gruter. p. 167, 8. invenitur, maron (curator), a quo ductum est maronatei (curatione) in titul. Assisin. 4.

Horum substantivorum in on desinentium *ō* Romani in declinatione aut integrum servaverunt, aut attenuando in *i* verterunt⁴¹) idque ipsum carnis vocabulo extriverunt. Ab ea ratione ita discesserunt Umbri, ut *ō* aut retinerent, ut in maron et in nominali substantivo homon, cuius dativ. pl. homonus (hominibus) V. b, 10 et 15. legitur, aut elevatum supprimerent, ut in abl. sing. menzne (II. a, 7.) et dativ. sing. karne (II. a, 1. 3.), abl. sing. karne (II. a, 30.), abl. pl. karnus (IV. 7.), quam attenuatae vocalis eiectionem certam et constantem Umbris fuisse comparatis vocabulorum in men exeuntium casibus obliquis intelligitur. Oscos autem et Sabellos in hac re sibi non constitisse ex carneis genitivo et ex mesen (mensis) vocabuli genit. pl. et abl. sing. colligendum est. Nam in tabul. Bantin. 31. [me]sinum VI nesimum (mensium VI proximorum) legendum est, si quidem Buggius in act. erudit., quae Kuhn. edit, vol. 6. p. 23—24. mutila verba „...sinum VI nesimum“ recte, ut videtur, supplevit, et in lapide Aquilensi mes-en-e flusare scriptum est, quod collato mense flusare in titul. Furfens. (apud Orell. 2488.) mense florali significare apparet.

Adiungenda his substantivis ea sunt, quae in *iōn* exitum habent, ut fer-ion

tionis et asperitatis horrorisque notiones *kru* radici ab A. Webero in act. erudit., quae Kuhnus edit, vol. V. p. 232.—233. suppositas. De ineptiis vero ab Huschio in ling. osc. et sabell. monument. p. 70. prolatis taceo.

40) Hoc vocabulum umbricum et oscum neque idem est, quod latinum *cardo*, ut voluerunt Mommsen. Ital. infer. dial. p. 145. et 268. et Langius de tabul. Bantin. p. 36—37., qui originem eius a *krit* (secare) radice sanscritica repetivit et partis notionem ei subiecit, neque eoram significat, ut coniecerunt Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. I. p. 158., vol. II. p. 332. et 409., qui quidem, quid vere sonaret id nomen, altero loco intellexerunt, quam interpretationem Kirchhoff. in libro de tabul. Bantin. p. 66. repetivit.

41) Cf. Apolones, i. e. Apollinis, in titul. edit. a Vignolio in Antiqu. inscript. select., quae additae sunt eius diss. de columna Imp. Antonini Rom. 1705. p. 339., a Lanzio Sagg. vol. II. p. 275., ab Orell. 1433., a Grotelfend. Rudim. ling. Umbr. Partic. II. 5., a Massmann. libell. aurar. p. 40. Praeterea cf. mancum Apolon. in titul. Praenestin. apud Ceccconi Stor. di Palestr. Ascoli. 1756. p. 39. et vid. Alschefski ad Liv. V. 23, 8.

(vas, quo vatuva et kazi ferebantur), cuius est abl. sing. ferine, quocum conferendi sunt ablativi natine (gente), de quo infra dicetur, et tribrisine (ternione) et dativus ⁴²⁾ ekvine, quod substantivum, quum ab aequus adiectivo derivem, planitiei vocabulo exprimo. Quae substantiva umbrica quod carent in declinatione o vocali, quam latina substantiva eodem modo ficta in omnibus casibus servant, id non potest factum esse, ut volunt Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. 2. p. 164., longa hac vocali suppressa, at brevi i retenta; mirabilior enim ea est explicandi ratio, quam quae possit esse vera. Imo vero horum vocabulorum o in flexione primo, ut latini Nerio, quod Nerienis facit, correptum et in e mutatum esse, postea vero cum antecedente i in longum i coaluisse existimandum est. Eandem viam in flectendis his substantivis inierunt Osci, cui rei argumento sunt ablat. tang-in-ud (sententiā) et qui in tab. Bant. 16. legitur, accusat. medica-tin-om (iudicium), itemque Sabelli, id quod colligendum est ex ablat., qui in tabul. Rapinens. 7. invenitur, ag-in-e (agonio). Cf. Ebel. in act. erudit., quae Kuhn. edit., vol. 1. p. 307. vol. 4. p. 289 vol. 5. p. 420—421., Buggium in eorundem act. vol. 5. p. 4., Corssen. ibidem vol. 9. p. 146—147.

Accedit, quod in iq sive eq, quae positio cum latina id conferenda est, kapiq sive capirs (capis) et vapeq sive vapers (lapis) desinunt.

Postremo attingenda sunt nomina, quae in ur exeunt, ut vep-ur, cuius abl. pl. vepurus V. a. 11. legitur, et neutrius generis substantivum ut-ur (aqua) ⁴³⁾. Ea comparanda sunt cum latinis substantivis, quae in ur vel or desinunt.

42) Traß praepositio ut illis locis, quibus declaratur, in quam partem vel spectandum vel eundum vel vertendum sit, cum accusativo iungitur, sic ad significandum, quo quid loco faciendum sit, cum dativo copulatur, quo fit, ut II. a. 13., ubi haec scripta sunt: tra ekvine fetu, i. e. trans planitiem facito, cum dativo ea connectatur, itemque I. b. 31., ubi haec leguntur: Tra Sate tref vitlaff fetu, i. e. Trans Satam tres vitulas facito, et VII. a. 41. in his verbis, quae illis respondent: Trahaf Sahate vitla trif feetu, i. e. Trans Satam vitulas tres facito. Aliter quidem atque mihi visum est Aufrecht et Kirchhoffio, qui ling. umbr. monum. vol. I. p. 157. et vol. II. p. 421. cum diversis casus localis formis hanc praepositionem iungi opinantur, at vol. II. p. 277. iis locis, quibus in aliquam partem convertendum esse declaratur, utrum accusativus ex ea aptus sit, an casus localis, incerti sunt. Sed supersedeo hos errores hoc loco convincere.

43) Mommsen. in ling. osc. stud. p. 104. eumque secuti Aufrecht. et Kirchhoff. in ling. umbr. monum. vol. I. p. 98. 105. et vol. II. p. 345. utur umbricum idem, quod latinum ador habendum esse putaverunt; quod si ita esset, ex utus id ortum esse iidem utroque voluminis prioris loco dixerunt. Hos errores convincere quamquam molestum, tamen necessarium est. Ac primum quidem etiamsi eadem essent vocabula utur umbricum et ador latinum, antiquiorem tamen illius formam utus habere non liceret, propterea, quod ad osiosus, quo adiectivo originem illam probare ii voluerunt, pro adoriosus nullo loco invenitur, sed a Th. Bergkio in Comment. de carm. Saliarium reliquiis. Marburg. 1847. p. III. ex odori eso, quae Varr. de ling. lat. VII. 3. 26. ex Saliorum carmine affert, non probabiliter fictum est, qua de causa eiusmodi utur vocabuli ortum recte iam Corssen. in act. erudit., quae Kuhn. edit., vol. II. p. 15., in dubium vocavit. Iam vero sub utur adoris notio subiicienda non est. Nam II. b. 15., ubi hoc vocabulum legitur, verba haec sunt: sviseve fertu pune, etre sviseve vinu fertu, tertie sviseve utur fertu, i. e. in — fertu lac, in altera — vinum fertu, in tertia — fertu. Quum hic primo et altero vase potulenta ferenda sint, lac et vinum, etiam tertio vase potulenti aliquid ferendum esse si non necessarium, at veri simillimum

Restat, ut neutrius generis substantiva addamus, quae in us cadunt, ut er-us. Conferenda ea sunt cum neutrius generis nominibus, quae apud Romanos in us et apud Graecos in os exitum habent.

β, Iam ut ad ea inclinamenta transeamus, quae a consonis incipiunt,

α α, ab iis ordiamur, quae a t proficiscuntur. Et in to quidem et ta quae exeunt nomina, ea, quum principio participia sint praeter. passiv., proprie id significant, quod actione verbo declarata efficitur. Ex altera classe sunt neutra pro se seto (prosectum, prosicies), perto (fanum, sacellum), tetto (tectum)⁴⁴⁾, fato, pisto (II. b. 15.), ex altera feminina muta sive mota⁴⁵⁾, quod vocabulum ex mol kta extritis l et k litteris ortum est, et tūta sive tōta (urbs, civitas), quod nomen a tū (complere) radice sanscritica ductum esse G. Curtius in diar. antiqu. litter. stud. 1847. p. 464. docuit. Ut hoc idem est, quod latinum et sabinum mulcta (Varr. apud Gell. XI. 1, 5.) oscumque molto (tabul. Bantin. 11. 26. Fest. p. 142. ed. Mueller.), sic illud non solum idem est, quod volscum tota, quam eius formam volscam fuisse ex adiectivo toticu (tabul. Velit. 3.) apparet,

est. Quodsi ita se res habet, quis est, cui non succurrat ὕδωρ, cuius radix ud (madere, humere) per omnes fere linguas indogermanicas pertinet, idque eo magis, quod etiam exitus ut-ur substantivi proxime accedit non solum ad graeci ὕδ-ωρ, sed etiam ad cymrici ud-or terminationem. Num etiam Romanorum ud-oris vocabulum fuerit, dubium certe est, quod parum constat, utrum udor, an sudor apud Varron. de ling. lat. V. 4, 24. legendum sit. Aqua autem in sacris veteres non solum ad purgandum, sed etiam ad libandum usos esse exploratum est. Fest. p. 217. ed. Lindem. „Quirites dicti Sabini a Curi dea, cui aqua et vino sacra facere soliti erant.“ Ovid. Metam. 3, 26—27. „Iubet ire ministros Et petere e vivis libandas fontibus undas.“ Non dubito ergo, quin utur vocabulo aqua significetur. Etiam Husehkius tabul. Iguvin. p. 328. hoc assecutus est. Sed ut redeam ad utur vocabuli positionem, tantum abest, ut assentiar Kuhnio (in act. erudit., quae idem edit, vol. 1. p. 373.) et, qui sententiam eius sequitur, Schweizero (ibid. vol. 3. p. 379.), qui sanscritici ud-an et graeci ὕδ-ατ terminationem ab utriusque linguae communi quadam et primitiva forma thematicā, quae in ant exierit, repetunt, ut sanscritici ud-an et normannici vatn inclinamentum ab graeci ὕδ-ατ et ὕδ-ωρ, cymrici ud-or, saxonici wat-ar exitu diversissimum habeam. Quod autem iidem ab ὕδ-ατ stirpe ὕδ-ωρ ducunt et Walterus in act. erudit., quae Kuhn. edit, vol. 12. p. 384. ὕδ-ατ et ὕδ-ωρ ab ὕδ-αοτ, ego vero ὕδ-αο, cuius est genitivus ὕδατος, et ὕδ-ωρ vocabulorum rationem eandem esse iudico ac τέκμαρ et τέκμαρ aliorumque id genus διακατήκτων.

44) Tetto latinum tectum esse iam Knoetelius in diar. antiqu. litt. stud. 1848. p. 783. vidit. Quod eius vocabuli duplicem t litteram Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. 1. p. 70. e gutturali t linguali assimilata ortam esse voluerunt, ita ut tetto umbricum cum tetto, letto, petto, quibus hodie Itali utuntur, conferendum esset, ei rei iidem vol. 2. p. 78. adversari viderunt linguae umbricae rationem, in qua e quod t litterae praecederet, non assimilari ei, sed in h verti solet. Videtur igitur e in h mutatum excidisse, t autem geminatum esse propter propensam ad geminationem tenuium aequae ac semivocalium naturam, cuius rei quum in graeca lingua suppeditant exempla, tum non desunt in umbrica vestigia. Quare inconstantia scribendi, profecta illa ex sculptoris quadam negligentia, id quod Aufrecht et Kirchhoffio ling. umbr. monum. vol. 1. p. 70. et vol. 2. p. 420. placet, ter tettome (VI. a, 13. et 14.) pro tetome scriptum esse omnino negandum est.

45) Aufrecht. et Kirchhoff. in ling. umbr. monum. vol. 1. p. 62. huius substantivi originem a mārj (purgare) radice repetunt; ita ut muleta aequae ac poena, quod vocabulum iidem Benarium (de ling. latin. elementis. p. 62.) secuti a pū (purgare) ducunt, proprie purgationem significet. Quae explicatio probanda esset, nisi radix, a qua muleta videtur descendere, et mārj nimium inter se discreparent.

et oscum tovtō (tab. Bantin. 9. 15.) sabellicumque touta (tabul. Rapin. 4.) sive tota (tabul. Rapin. 1.), sed etiam, licet latior iis subiecta sit populi notio, idem, quod letticum tauta, gothicum thiuda, hibernicum tuath. Adde Sāta, pro quo etiam Sahta sive Sahata scriptum est.

Distinguenda sunt ab his inclinamentis to et ta, quae cum tur positione conferenda sunt et auctorem significant vel eum, qui id facit, quod verbo, a quo nomen ductum est, declaratur. Hominum igitur et deorum dearumque nomina iis ficta sunt, ut masculina ahto et Hunto sive Hondo et femininum Prestata sive Prestota. Et Hunto quidem ab hon (interficere) radice descendit, cum Prestatae autem nomine, quae ab Romanis Praestita (Orell. 5830.) dicebatur, non solum Anterstatū, oscae deae (tabul. Agnon. a, 5. b, 6.), et Romanorum Statae matris nomina comparanda sunt, sed etiam antisti-t, praesti-t, supersti-t adiectiva latina, quorum t extremum eandem vim habet, quam to et ta inclinamenta.

Deinde in ti, ut in latina lingua gen-ti et men-ti, sic in umbrica exeunt ahti, frehti, friti, punti, de quo vid. not. 10., ranti sive randi, spanti.

His ea substantiva adiungimus, quibus infinite declarantur, quae verbis exprimuntur vel actiones vel status. Quorum substantivorum fingendorum ratio videtur omnino esse duplex. Et primum quidem ut Graeci τὸς inclinamento (βοντὸς, δαυτὸς, ἐδητὸς), sic Umbri et Latini in formandis iis tu positione utuntur, ita ut nominalivum eorum singul., qui in lingua latina a participii praeter. pass. nominativo singul. numer. et mascul. gener. non discrepat, etiam in umbrica ab eo non differre existimandum sit. Ei positioni non obstat, quod ablat. sing., qui ex casibus eorum solus invenitur, et i et u terminatur. Etenim id syllabae stirpibus in u desinentibus affixae, quo modo principio horum nominum ablativum formatum esse statuendum est, i vocalis cum praecedente u aut in longum i coalescit, ut in aqputrati (arbitratu) a decomposito aq-putra sive aq-butra (arbitrari) ducto, quod ab aq-but-ro (arbitrator) ex aq (ad) praepositione, radice put sive but (= sanscritic. pat, latine bêt-ere, i. e. ire) inclinamentoque ro composito derivatum est, aut in longum u⁴⁶⁾, ut in tursitu (solis torrore), quod a turse (latin. torrere, graec. τερσαίνειν, gothic. thaursjan) descendit, tremitu (terrae tremore), quod a trem (tremere) ortum est, hondu (caede), cuius t propter praecedentem nasalem in d transiit, et holtu (occisione), de quorum radice vid. §. 2., ninctu (ningore), nepitu (nimbo), quod ab eadem videtur radice repetendum esse, ad quod revocandum est nomen Nep-tuni, sonitu sive sunitu (tonitruum sonitu, tonitru), quod a sonando (sanscrit. svan) profectum est, savitu (fulminatione), de quo vid. not. 15., pre-plotatu sive pre-plohotatu (proluvie, inundatione), de quo vid. §. 3., pre-viślatu sive pre-vilatu. His exemplis, quoniam supina casus habendi sunt verbalium substantivorum in tu exeuntium, haec addimus: anzeriatu sive aseriatu (observatum), vaśetum sivo vasetom (praetermissum), etatu sive etato (itatum), veltu (decretum).

Sed tion inclinamento verborum stirpibus annexo, quo modo magnum

46) Non assentior Aufrecht et Kirchhoffio, qui ling. umbr. monum. vol. 1. p. 118. et vol. 2. p. 268. stirpium in o desinentium declinationem haec substantiva sequi volunt.

idem fere significantium substantivorum numerum Romani finxerunt, num etiam Umbri id genus nomina fecerint, dubium est propterea, quod non potest eiusdem significationis ex titulis umbricis afferri vocabulum hac ratione formatum, quamquam eodem exemplo a gna, quae radix eiusdem ac gen (gignere) est potestatis, originem accepit nation, quod quidem substantivum apud Umbros gentem, non populum significat. Imo vero alia exstat terminatio, qua videntur usi esse Umbri illius quasi vicaria, zi, pro quo inferiore aetate, qua s pro z ponebant et, quae ei praecedebat, a vocalem in o vertebant, si scripserunt, ut in substantivi a vacandi verbo ducti ablativo sing. vakaze (I. b. 8.), i. e. praetermissione, pro quo VI. b. 47. vacose⁴⁷⁾ legitur. Ea autem terminatio, quum z inter vocales positum, ut in osca lingua, sic etiam in umbrica cum leni quodam sibilatu videatur esse pronuntiatum, eadem habenda est ac graeca σι, quacum Huschkius in tabul. Iguvin. p. 214. recte eam contulit, latinaque si, in quam exitum habet clā-si-s sive clā-ssi-s vocabulum a cāl ductum, a qua radice etiam zāl-εῖν, cāl-endae, nomenclator productaque a vocali cālare orta sunt.

- 47) Quum vakaze sive vacose ablativum esse demonstrandum sit, paucis certe videtur exponendum esse, quo modo interpretandum sit I. b. 8. = VI. b. 47, qui locus a nullo adhuc recte est explicatus. Omissa igitur eorum, qui de eo disseruerunt, refutatione hoc satis habeo dicere. Ac svepu quidem sive svepo aequelatinum si quid est, atque eu (II. a. 2. II. b. 9) latinum id, quibus formis umbricam linguam a latina differre facile est ad declarandum. Nam II. a. 2—3, ubi in archetypo haec leguntur: estu esunu fetu fratrū sper Atiēgie; eu esum esu naratu, quae verba ab Aufrecht et Kirchhoffio in ling. umbr. monum. vol. 2. p. 380. et a Buggio in act. erudit. a Kuhnio edit. vol. 8. p. 31—33 falso immutata sunt, sic interpretandum est: „istud sacrificium facito pro fratribus Atijediis; id (sacrificium) horum esse dicito.“ Eu, ut hic nihil aliud esse potest, nisi neutrius generis acc. sing. ad esunu, quod antecedit, referendus, sic II. b. 8—9, ubi in archetypo haec scripta sunt: si perakne sevakne upetu, eveietu, sevakne naratu; arviu ustetu, eu naratu, puze faše fete, sevakne, eiusdem esse generis eundemque casum, qui ad arviu antecedens pertineat, ex sevakne sequente satis apparet. Quare sic hic locus vertendus est: „suam perennem (i. e. anniculam) sollemnem obito (i. e. capito), evieto (i. e. evincito), sollemnem (eam esse plane ac diserte) dicito; — um ostendito, id (arviu) dicito, ut — is factis (— um dixerit), sollemne.“ Iam esumek esunu sive esome esono, quamquam videri possunt singularis numeri esse accusativi, suspensi illi ex sequente anter sive ander, neque per se obstant, quo minus vertantur inter hanc rem divinam, quod si esset verum, singulari numero collective posito sacra illa omnia, quae ocris piandicausa praecepta sunt, comprehendendum esset, tamen pluralis numeri genitivi ea de causa habendi sunt, quod pluralem numerum, quum aptior sit huic loco et magis consentaneus, tum maxime esse necessarium hoc loco cum II. a. 15—16. collato apertum est. Illic enim ex anter genitivi pluralis numeri menzaru sersiaru apti sunt, non ex sume ustite, propterea quod anter, quod III. 2. post eadem verba ante sestentasiaru urnasiaru genitivos non legitur, non potest esse supervacaneum. Nam nequaquam sume ustite (III. 1—2.) idem esse potest, quod sume ustite anter (II. a. 15—16). Immo vero ut III. 2. sestentasiaru urnasiaru genitivi cum esunu coniungendi sunt, sic II. a. 16. cum menzaru sersiaru genitivis anter praepositio copulata est. Cf. ander vomu sersitu (VI. b. 41). Ex quo efficitur, ut esumek esunu sive esome esono genitivi sint pluralis numeri, qui ita pendeant ex sequente anter sive ander, ut ex antecedente eadem particula II. a. 16. menzaru sersiaru. Quod reliquum est, quum vasetom efust (VI. b. 47.) futurum exactum (i. e. proprie: praetermissum iverit) nihil aliud significet quam praetermiserit et, quod I. b. 8. pro eo invenitur, vasetum ise perfect. coniunct. (i. e. proprie: praetermissum iveris) idem sit, quod praetermiseris, quid aliud vakaze

Deinde facti alicuius auctor sive is, qui id facit, quod verbo significatur, ut in sanscritic. et zendic. ling. *tār*, in graeca *ταρ*, in latina *tōr*, sic in umbrica et osca *tur*⁴⁸⁾ verbi stirpi affixo declaratur. Cuius rei in umbrica lingua exempla sunt *aq-fertur*=*arsfertur* sive *arfertur*, quod nomen ex sacris afferendis sacerdos cepit, qui sacra faciebat, *kvestur* (quaestor), *uhtur* sive *ohtur* (auctor), quod vocabulum ab *ug* sive *og* (augere), cuius radicis *o* ex *au* prodiit, *h* pro gutturali posito ductum est, in oscaque lingua *keenzstur* (in titul. Bovian. a Minervinio in *Bullet. Napol. nuov. ser. VII, 1. tav. I.* et a Corssen. in *act. erud. a Kuhn. edit. vol. 11. p. 403. tractato*) sive *censtur* (tabul. Bantin. 27. 28.), i. e. censor, pro quo in tabul. Pennaluc. (a Garuccio in *Bullet. Napol. nuov. ser. I. 41. tav. III. 2.* et a Kirchhoff. in *act. erudit. a Kuhn. edit. vol. 3. p. 133. proposita*) in plural. numer. *kenzsor* legitur, et *kvaisstur* (apud Mommsen. *Ital. inferior. dialect. XXIV, XXV, XXVI.*), i. e. quaestor. Eadem syllaba terminatur *spetur*.

Proxima his sunt vocabula consanguineos notantia, quae in *tēr* exitum habent. Principio enim ea ipsa quoque auctorem significasse existimandum est, quamquam a genere eorum, de quibus proxime diximus, ita differunt, ut et motione careant, et forma sint brevior. Nam non solum eadem est masculini ac feminini generis terminatio (cf. latin. *pater* et *mater*), sed etiam ut in umbrica et latina lingua ea in brevem syllabam *ter*, ita in graeca in *τηρ* et in sanscrit., zendic., gothic. in *tār* desinunt. In eorum numero *pater* est, quod vocabulum quum ductum sit a *pā* (servare, nutrire), ex qua radice latinum *pasco* emanavit, proprie servatorem vel nutritorem significat⁴⁹⁾. Oppositum ei est, quod ab eadem radice ortum proprie servatum vel nutritum decla-

sive vacose esse potest nisi ablat. sing. substantivi a vacando declinati? Is ex figura etymologica ad *vasetum* isē et ad *vasetom* efusit tantum iccirco additus est, ut quam planissime hoc diceretur: „si quid (eorum, quae de sacrificiis faciendis praecepta sunt) inter haec sacra praetermisso aliquo officio neglexeris (VI. b. 47. neglexerit).“ Simile certe est, quod III. 25. legitur: „*tiślu sevakni teitu*,“ pro quibus verbis III. 27. „*tiślu sevakni naratu*“ scriptum est, de quibus locis vid. not. 57., et quod in precibus invenitur, *orer ose*.

- 48) Quod Benfeius in *Etymol. graec. II. p. 257.* et Bopp. in *grammat. comparativ. p. 1139.*, quique eos secuti sunt Aufrecht. et Kirchhoff. in *ling. umbr. monum. vol. I. p. 162.* et Schweizer. in *act. erudit. a Kuhn. edit. vol. II. p. 299.* et in *libr. paedagogic. recens. 1855. p. 330.* a *trī* sive *tar* hoc inclinamentum ducunt, id vix concedendum est propterea, quod proprie ea radix non perficere vel peragere significat, sed transgredi vel transire, quae vis nimium quantum differt a notione huic terminationi subiecta. Neque enim ulla alia nisi principalis radicis notio subesse potest quum horum substantivorum inclinamento, tum vocabulorum cognatos significantium, quae proximum iis locum tenent, praesertim, quum haec notionum maxime necessariarum nomina in antiquissimorum vocabulorum numero habenda sint. Idem Benfeius in *act. erudit.*, quae Kuhn. edit. vol. 9. p. 108—112. ex tan non solum *ta* (*δέσπο-τα*) ex eoque *ti* (*po-ti*), quod in *t* (*compot*) versum esset, sed etiam *tōr* et *tēr* orta esse contendit; at, quamquam inter inclinamenta, quae notionum quadam cognatione inter se continentur, etiam formarum quandam similitudinem esse necesse est, longius tamen illum in hac re prolapsus esse existimandum est.

- 49) Parum probabiliter Benfeius in *act. erudit.*, quae Kuhn. edit. loco, quem in not. 48. laudavi, a *pā* (dominari) radice sanscritica patris vocabulum duxit eoque proprie dominum vel herum significari opinatus est.

rat, graecum $\pi\acute{\alpha}\text{-}\tau\varsigma$, postea in unam syllabam $\pi\alpha\tau\varsigma$ coactum (de qua re vid. Gott- hold. in act. a Mützell. edit. volum. anno 1851 emiss. p. 736—742.), aeol. $\pi\acute{o}\tau\eta\rho$, latin. puer sive por, qua forma Romani in servilibus nominibus Caipor, Lucipor, Marcipor, Quintipor utebantur. Etiam frater⁵⁰⁾ huc referendum est, quod vocabulum idem est ac sanscrit. bhrátar, gothic. bróthar graecumque, cuius quidem et vocalis producta est et significatio mutata, $\phi\rho\acute{\alpha}\tau\eta\rho$, de qua re vid. Pott. Quaest. etymolog. vol. 1. p. 111.

Addimus hts ea substantiva, quae in tro desinunt, quod constat idem esse ac sanscrit. et zendic. tra graecumque $\tau\rho\omicron$ et instrumentum significare, quo id fiat, quod verbis, a quibus ea ducta sunt, declaratur. Neque enim dubium est, quin propinqua et formae et notionis cognatione tur inclinamentum haec terminatio attingat, quod non solum t et r litterae ei cum illo communes, sed etiam instrumenta, quae ea exprimuntur, quasi inanimi, ut ait Boppius in grammat. compar. p. 1140., rerum actores sunt⁵¹⁾. Exempla eius haec licet asserere: ahaltru (in titul. Tudert. 1.), krematru, krenkatru sive cringatru, quod non solum cum iis, quae Huschkius tabul. Iguvin. p. 219. attulit, sed etiam cum slavico krong, krank, kran (circulo) collatum circulum videtur significare, feqehtru ab eadem radice, qua sufeqaklu, declinatum. Idem quidem, quod tro, declaratur tra syllaba, qua terminatur kletra (sacra aliqua supellex); sed alia est eorum nominum ratio, quae in tru desinunt, ut kastru.

$\beta\beta$, Alterum genus inclinamentorum, quae a consonis incipiunt, eorum est, quae a labiali aliqua littera initium capiunt. Et in fo⁵²⁾ quidem, quod latino bo (cf. moribus) respondet, masculina et neutra desinunt, ut Šerfo, quod dei alicuius nomen itidem, ut oscum kerri (in tabul. Agnon. a, 3. b, 7.) et latina Cerus (creator) et Ceres, ex kri sive kar (facere, creare) radice sanscritica videtur fictum esse, et verfo⁵³⁾ (verbum), a quo verfale ductum est; in fa feminina, ut parfa, i. e.

50) Quae vis subiecta sit huic vocabulo, obscurum et ignotum est. Schweizerus sane in diar. antiq. litter. stud. 1846. fascic. 77. et Boppius in grammat. comparat. p. 1135., quibus assensu sunt Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. I. p. 90. et vol. II. p. 406., a bhri sive bhar, quae radix sanscritica (= graec. $\phi\epsilon\rho$ et latin. fer) vocali transposita et producta in bhra esset mutata, originem eius duxerunt eoque, quod illa et ferre et nutrire significaret, proprie nutritorem declarari voluerunt, quo nomine ideo notatus esset frater, quod is post patris obitum matrem, sorores minoresque fratres sustentaret; sed arcesitam et contortam hanc explicationem esse facile est ad intelligendum.

51) Idem Boppius loco, quem dixi, eumque secuti Aufrecht. et Kirchhoff. in ling. umbr. monum. vol. I. p. 162. et Schweizers in libror. paedagógic. recens. 1855. p. 329. tro inclinamentum ab eadem radice, qua tur, ducere non dubitaverunt, cui rei idem obstat, quod eorum explicationi illius terminationis supra in not. 48. opposui.

52) Certe dubium est, num hoc inclinamentum, ut volunt Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. I. p. 71. et 91., a bhava positione ex bhū radice sanscritica ficta, profectum sit.

53) Hoc substantivo umbrico et latino cum gothico vaurd, borussic. wirts, lettic. wārs (verbum, nomen), lituanic. wardas (nomen) comparato apparet ex eadem quidem radice, cui loquendi sit subiecta notio, ea omnia orta, sed terminatione Umbros et Latinos alia usos esse ac Gothos, Borussos, Lettos, Lituanos. Cui rei similis est latini barba ratio et slavici brada, lituanici barzdà, islandic. bardhr, germanic. bart. Eam autem inclinamentorum diversitatem ex eodem fonte emanasse, ut volunt Pottius Quaest. etymol. vol. I. p. 106. et Lott-

parra, in quo vocabulo Romani, ut Osci in illo kerri, **r** antecedenti **f** litteram assimulaverunt.

77. Iam accedimus ad ea substantiva, quorum terminationes a liquidis initium capiunt. Et primum quidem masculina et neutra ponimus, quae in *lo*, et feminina, quae in *la* exeunt, pro quibus inclinamentis Romani posteriore aetate *ulo* et *ula* utebantur. Huius generis exempla sunt masculina *anglo*, quod cum germanico *winkel* et sanscrit. *vanka* (curvatio) et *vanku* (tortuose incedens) collatum aequè ac latinum, quod ei respondet, substantivum *angulus* et graecum adiectivum *ἄγκυλος* **v** litterae ineptivae iacturam fecisse palet, et *puplo* sive *poplo* (*populus*), quod ab eadem radice ortum est, qua latinum *pubes*, quo etsi plerumque significabant iuventutem, quae arma ferre poterat, tamen saepe a parte potiore pro populo universo utebantur. Cf. O. Kellerum in Nov. annal. philolog. et paedagog. 1863. vol. 1. p. 768⁵⁴). Adde quae neutrius generis sunt, *persklo* (sacrificium) a *persk* (offerre) ductum, de quo in partic. I. p. 11. et in act. erudit., quae Kuhnius edit, vol. 13. p. 208—214. disserui, et *seplo* (*simp-ulum* sive *simp-uvium*), et feminina *scapla* (*scapula*), *tafla* (*tabula*)⁵⁵)

nerus in act. erudit., quae Kuhnius edit, vol. 5. p. 397. et vol. 7. p. 27., non est credibile. Neque vero probari potest, quod vulgo verbi vocabuli originem a graeca stirpe *EPω* repetunt, propterea, quod ea digammate caret, neque quod Boppium secuti Aufrechtus et Kirchhoffius ling. umbr. monum. vol. I. p. 91. et 101. itemque Schweizerus in act. erudit., quae Kuhnius edit, vol. I. p. 154. et in libror. paedagogic. recens. 1853. p. 223. verbi vocabulum a *grī* sive *gar* duxerunt, quod cum ea radice sanscritica non solum graecum *γῆρύνειν* (doric. *γαρύειν*) et nostrum *girren*, sed etiam latinum *garrere* conferendum est, quod a verbi vocabulo mirum quantum discrepare in promptu est.

- 54) Confirmatur haec etymologia adiectivo a *populi* sive potius *popli* nomine derivato *publicus*, quod antiquior quam *p*, ut ait Ritscheliuss de Aletrinat. titulo. Bonn. 1852. p. XIV., in media eius syllaba *b* littera fuit; quae quum interiecto temporis intervallo tamquam revivisceret, factum est, ut haec formarum sese excipientium successio prodiret: *popblicos*, *popblicos*, *poplicus*, *puplicus*, *publicus*. Aliter placuit Pottio Quaestion. etymol. vol. I. p. 193. eumque secutis Aufrecht et Kirchhoffio ling. umbr. monum. vol. I. p. 162. et vol. II. p. 414., qui ut *ple* (*plere*) radicem ex *pole*, sic *poplo* reduplicatione, quae vocatur, ex *polpōlo* fictum esse et proprie implens significare voluerunt. Aptius sane dicas ab adiectivo, quod graeco *πολὺς* respondeat, hoc substantivum ductum et ad notionis ei subiectae iterationem vel rerum eiusdem generis multitudinem, quae in ipsa radice insit, magis declarandam stirpem eius iteratam esse. Qualem vocabuli fictionem ad notionem eo expressam accommodatam esse negari non potest, sed sunt, quae ei repugnant. Etiam si non ita multum valet, quod in iis linguis umbricae latinaeque cognatis, in quibus *populus* a multitudine nomen invenit, nulla id auctum est geminatione, ut creticum *πόλχος*, quocum conferendum est lituanicum *pulkas* (caterva, multitudo) et polonicum *pulk* (cohors), tamen vehementer repugnat non solum, quod ad probandam originationem supra propositam attuli, sed etiam quod umbrico *puplo* sive *poplo* congruens forma latina *poplos* extensorem *popolos* antecessit. Vid. Ritschelium loco, quem ante laudavi. Accedit, quod eadem brevior nominis forma videntur usi esse Etrusci, si quidem ii *Populoniam* urbem ex *populo* nominaverunt *Puplunam* sive *Puplanam*, de quo nomine vid. Müller. Etrusc. vol. I. p. 330—331.

- 55) Hoc vocabulum ab eadem radice *taf*=latin. *tab* ortum est, a qua latinum *taberna* profectum esse constat. Quare eos sequi non licet, qui inclinamentum eius *fla*=latin. *bula* (cf. *fabula*, quod vocabulum a *fando* fictum est, *mandibula*, *tribula*) habuerunt, neque Pottium, qui quaest. etymol. vol. II. p. 58 et 604. aut a *ταμ* (*secare*) aut a *ταν* (*extendere*) originem id traxisse putat, neque Aufrechtum et Kirchhoffium, qui id ling. umbr. monum. vol. I. p. 91. et 162 vol. II. p. 419. a *sta* duxerunt.

Cars-ularumque, urbis umbricae, nomen, quod pariter ac Corsulae, oppidi sabini (Dion. Halic. I. 14.) et Carseolorum, oppidi aequici, nomina, ab agricultura petiit esse vidit Corssenius, qui in act. erud., quae Kuhn. edit, vol. 10. p. 38. a karsch (arare) radice recte ea duxit. Etiam ea vocabula huc referenda sunt, quae in dlu et dla sivo slo et sla exeunt, propterea, quod huius exitus d sive s littera radice est, non inclinamenti⁵⁶⁾. Exempla eius generis haec sunt: neutrum eredlu, quod ab erigendo ductum, quasi erigulum, ut ait Knoetelius, aram quandam vel foculum significat, masculinum tidlu, quod a tid (dicere) videtur esse profectum⁵⁷⁾, vislo, a quo substantivo repetenda est visla stirps, quae composito pre-visla-tu (VII. a, 49.) sive pre-vila-tu (VI. b, 60.) continetur. Cf. cum iis substantiva nominalia ardlo, a quo ductum est ardlataf (arculata), et strudla sive struhdla, quod quum a struice fictum sit, Romanorum quasi quaedam struicula est. Adde adiectivum kurdlasu. Obscurius est vasirslo, cuius est vasirslome (VI. b, 12), quippe quod dubium sit, utrum pro vasiqlome sit scriptum, an, ut volunt Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. I. p. 72. vol. II. p. 78. 183. 422, non accurate pro vasirslome exaratum. Ceterum eodem inclinamento usi sunt Osci, Sabini, Etrusci, cuius rei testimonio sunt oscum famel Solisque nomen sabinum Ausel et etruscum Usil ab usch (urere) radice ductum.

Adiungenda sunt his nominibus feminina, quae kla syllaba terminantur, pro qua posteriore aetate Romani cula ponebant, ut ficla⁵⁸⁾ et ancla⁵⁹⁾ (VI. a, 16. et 18.),

56) Quum k saepissime in lingua umbrica ante l positum sit, mirum sane est in his vocabulis ante illam litteram s pro eo inveniri. Cuius rei quam attulerunt causam Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. I. p. 72—73., ea quidem inanis falsaque habenda est. Quod enim ibi dixerunt, quemadmodum hodie ab Italis post duras consonas pro l latino i poneretur, sic iam illa aetate coeptam esse l litteram ita obscurari, ut ad i vocalis similitudinem accederet, nondum vero constanter eam legem servatum esse, ut k et ante e et i, et ante l in s verteretur, ei coniecturae repugnat, id quod iidem ipsi ling. umbr. monum. vol. II. p. 183. viderunt, quod non in iisdem vocabulis coniunctae inter se et kl et sl consonae inveniuntur, sed in aliis kl, in aliis sl. Imo nulla alia videtur esse illius rei causa, quam quae eodem loco ab iis allata est. Nam k littera, ubi inclinamenti klo vel kla erat, integra manebat, at ubi stirpis, ante lo et la positionum l litteram in s vertebatur. Cui rei non repugnat persk-lo propterea, quod antecedens in eo s littera eiusmodi mutationi impedimentum inferebat.

57) Sacrificii vel ritus sacrificii notio, quam Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. II. p. 349. et 372. huic vocabulo subiecerunt, etsi ad II. a, 15. videtur convenire, ad ceteros tamen locos parum apta est. III. 25. enim, ubi legitur: tidlu sevakni teitu, et III. 27., ubi scriptum est: tidlu sevakni naratu, quae verba interpretanda sunt: dicto (i. e. formula, carmine plane ac diserte) sollennem (25. hostiam, 27. ovem) dicito, tidlu aequae ac II. b, 22. ablativus est, non accusativus, ut Grotefendus Rudim. ling. umbr. Partic. VII. p. 30. et illi voluerunt.

58) Neque Kirchhoffio assentior, qui ling. umbr. monum. vol. II. p. 175 et 406. fiklam deminutive a fico dictam esse putavit, propterea quod, si illius hoc vocabulum esset significatio, omnibus, quibus id legitur, locis utique pluralis eius, non singularis, requireretur; neque Aufrecht, qui in eiusdem libri vol. I. p. 32. et vol. II. p. 406. a ferk, quam radicem ille ipse finxit, originem eius repetivit, ita, ut idem id esse, quod latinum feretum, dixerit, non tam, quod hoc a ferendo, non a farciendo descendit, quare recta eius forma habenda est fertum, quam quod r ante k in lingua umbrica extritum esse probari non potest. Deinde utriusque coniecturae repugnat, quod iidem ipsi ling. umbr. monum. vol. II. p. 184. de sententiae suae non solum veritate, sed etiam concessione opponi sibi posse intellexerunt, quod

pro quo, quum inferiore aetate **n** ad sequentes litteras **k** et **t** in **g** et **d** molliendas valeret, plurimis locis angla scriptum est. Item neutra huc referenda sunt, quae in umbrica oscaque lingua in **klu** sive **clo** desinunt, cui syllabae **culo** respondet, quo quidem posteriore aetate Romanos usos esse constat. Ea positione, ut in latina lingua, sic etiam in umbrica oscaque substantiva ficta sunt, quibus instrumenta significantur et loca, quibus ea fiunt, quae verbis, a quibus ea ducta sunt, exprimuntur⁶⁰⁾. Cuius generis sunt **ehvelklu** (decretum), quod a **vel** descendit (cf. imperat. **eh-vel-tu**), quae stirps propinqua est latino **velle** et gothicis verbis **viljan** (velle) et **valjan**

si huius vocabuli **k** radicis esset, ante **la** inclinamentum **s** pro eo requireretur. Ego sane, quae vis ei subiecta sit, nescio, sed hoc video, non **la**, sed **kla** eius esse terminationem.

- 59) **Ancla** sive **angla** vocabulum, ut VI. a. 1-2. VI. a. 5-6. VI. a. 6-7., quibus locis **angla** aseriato legitur, cum I. b. 10. — VI. b. 48., ubi **avef anzeriatu** sive **avif aseriatu** invenitur, itemque VI. a. 1. et VI. b. 49., ubi **angla** scriptum est, cum **aveis** et **avif**, quae proxime antecedunt, collatis generatim idem significare apparet, quod **avi**, ita VI. a. 3. VI. a. 4-5. VI. a. 18., quum iis locis **avi** oppositum sit, singularem et propriam potestatem habere intelligitur. Id iam Grotendus Rudim. ling. umbr. partic. II. 33. VI. 2. VIII. 19. perspexit, idem tamen aves minores, **anglas** maiores aves sive aquilas esse parum probabiliter dixit. Probabilius sane Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. II. p. 41., quod apud Romanos aves auguriales in tria genera distribuerentur oscinum, alitum earumque, quae et oscines et alites, ut **picus**, haberentur (Fest. p. 197.), VI. a. 16. autem oscinum genere **anglae** certe continerentur et **picum** VI. a. 3. VI. a. 4-5. VI. a. 17-18. et **avem** et **anglam** haberi existimandum esset, aves alites, **anglas** oscines esse coniecerunt, sed, quod ad confirmandam hanc coniecturam docere debebant, unde ducenda esset **anglae** vocabuli origo, demonstrare non sunt conati. Vid. ling. umbr. monum. vol. I. p. 96. Quod alii quidem de hac re protulerunt, verisimile non est. Nam neque Grotendus Rudim. ling. umbr. Partic. VI. 2., Knoetelius in litter. antiq. diar. 1848. fascic. 97., Panzerbieterus Quaest. umbr. p. 10. in ea satisfecerunt, qui, quum ab **anc** radice hoc vocabulum duxerint, a qua orta sunt **anculare** (ministrare) apud Paul. Diac. p. 19., **ancilla**, **dii Anculi** deaeque **Anculae**, **anclabris**, nostrum **enke** (famulus, equarius), **anclarum** nomine aves auguriales ideo notari putaverunt, quod eae ministrae essent divinae, quae deorum voluntatem nuntiarent; neque Huschkius, qui tabul. Iguvin. p. 47. **anglarum** vocabulum ab **ἀγγέλλειν** duxit eoque aves auguriales ea de causa nuncupari opinatus est, quod nuntiae eae essent divinae, quales aves essent apud Homerum. Cf. Iliad. 24, 292. 296. 310. Odyss. 15, 526. Immo vero, si recte, ut videtur, iudicaverunt Aufrecht. et Kirchhoff., neque ministrandi, neque nuntiandi notio in **anglarum** nomine inesse potest, sed, ut **avium** nomine apte significari possunt alites, quae involatu auspicii faciebant, sic, ut oscinum nomen exprimatur, quae aves cantu futura praedicebant, ex canendo eae nominatae sint necesse est. Hac ratione adductus ab **an** (sonum edere) radice sanscritica equidem hoc vocabulum duco. Quod restat, offensioni esse non potest, quod in eadem tabula et antiquior forma **ancla** et recentior **angla** invenitur, quare **ancla** falso ab Aufrecht. et Kirchhoffio ling. umbr. monum. vol. II. p. 402. reiectum et VI. a. 16 et 18. mutatum esse iudicandum est.

- 60) **Negari** sane non potest, cum notione huic inclinamento subiecta congruere, quod Boppius in grammat. comparat. p. 1140. eumque secuti Aufrecht. et Kirchhoff. ling. umbr. monum. vol. I. p. 100. et Schweizerus in act. erudit., quae Kuhnius edit, vol. II. p. 371. et vol. III. p. 381. et in libr. paedagog. recens. 1855. p. 329. id a **kri** sive **kar** (facere) radice sanscritica duxerunt; sed, si vera esset haec etymologia, principalis huius inclinamenti forma **eru** esset habenda, non **clu**. Atqui **eru** non solum in umbricae linguae monumentis nullo loco exstat, sed ne in latina quidem lingua invenitur, nisi **l** in vocabuli stirpe antecedit; quam eandem causam esse, cur **pro bulum brum** et **pro alis** et **al aris** et **ar** in lingua latina ponantur, inter omnes constat. Vid. C. O. Müller. in Freundii lexic. vol. I. p. LVI. Quo modo quum una euphonia fiat, ut in his inclinamentis **l** in **r** mutetur, illorum explicatio probari non potest.

(eligere), naraklu (precationis carmen), pihaklu (piaculum), mantraklu sive mandraclo (mantelium), quod a manibus vel terendis vel tergendis (umbr. tra) dictum est. Adde sufeqaklu a feqa stirpe cum sub praepositione composita ortum et o[h]oserelo, cuius longum o, pro quo scriptum est o[h]o, idem habendum est ac latinum au, ortum illud, ut in auceps et auspex vocabulis latinis, ex avi syllabis, et ser simplex radix, a cuius aucta forma seritu (servato) imperativus declinatus est, quo fit, ut hoc vocabulum, quasi avi-serva-culum auguraculum significet. Cf. Panzerbieter. Quaest. umbric. p. 15.

Ex inclinamentis, quae ab **m** littera oriuntur, primum ponimus mo, in quod exit stahmo (statio, templum) a stah (stare) radice ductum. Num arsmo et vomo (VI. b, 41.) huc referenda sint, incertum est.

Deinde men syllaba terminatur nomen (idem, quod sanscrit. nāman, graec. δ-νομα, latin. nōmen, gothic. namo), quod quum profectum sit a gno (gnoscere) radice, cuius **g** in a-gnōminis et co-gnōminis vocabulis latinis servatum est, proprie signum vel notam, qua quid noscitur, significat; tikamen, kumen⁶¹), umen, cuius simplex **m** pro duplici positum esse ex eo intelligitur, quod id ab um ductum est, ad cuius verbi imperativum umtu subsequentem ablativum umne II. a, 38. referendum esse apparet.

Tum in mno, cui latinum mino respondet, termno (terminus) cadit a tri sive tar radice sanscrit. (penetrare) ductum, quocum cf. oscum teremniss (cipp. Abell. 14.), i. e. terminos, et graec. τερωων. Num tremno huc referendum sit, dubium est.

Postremo ea substantiva afferimus, quorum positio ab **n** littera incipit. Et no quidem, quae in sanscrita lingua participii praeter. passiv. est terminatio, ut in adiectivo pleno, quod proprie impletus significat, sic in substantivo qunu, quod idem est, quod sanscrit. dānam, volscum dunom (in tabul. Antin.), oscum donom, latinum donum, principalem suam vim servavit; a qa enim sive da (dare) ductum proprie id nihil aliud nisi datum sonare apparet. Adde akno, quod ab ak sive ag radice declinatum et idem est, quod oscum, cui inserta est o vocalis, akono (local. akenei), latinum, in quo **k** sequenti **n** assimilatum est, annus, graecum ένος, propinquumque sanscritico akschna (tempus), rano, vino⁶²), quod idem est, quod latinum vinum, graecum Ποῖνος, gothic. vein, lituanic. wynas, polonic. vina, ruthenic. et bohemic. vino.

61) Kumen magnam sartaginem vel πύραυρον quoddam significare videtur, quare Corssenio assentior, qui de Volscor. ling. p. 27. ortum id esse vult ex kup-men sive kub-men, cuius stirps eadem sit, a qua prodierint sanscrit. kumbha (urna, vas aquarium), graeca κύμβη, κύμβος, κύπη, κύπελλον, latina cupa et cumba (Fest. p. 50.). Cf. alia vocabula his propinqua apud Pott. Quaest. etymol. vol. I. p. 84.

62) Vi-num et vi-tem non disparanda, sed ab eadem radice ducenda esse non solum ex rerum iis significatarum propinqua cognatione, sed etiam ex eadem, quae utriusque huius substantivi est, syllaba priore apparet. Iam vero vitis vocabuli origo a viendi verbo, quocum ve (texere, nectere) radix sanscritica congruit, non inepte vulgo repetita est propterea, quod ea, ut ait Cicero Cat. mai. 15, 52., „claviculis suis, quasi manibus, quidquid est nacta, completitur.“ Quae eadem causa est, cur vites et viticulae aliarum plantarum, ut cucumeris (Pallad. IV. 9, 8 et 9.) et cucurbitae (Pallad. IV. 10, 15.), ramuli vocati sint. Quod ex contrario Kuhnius in act. erudit. a se edit. vol. I. p. 191-192. et vol. II. p. 133. et Lottnerus

Deinde in na exitum habent śesna, cuius vocabuli a śers (edere) radice ducti integram formam śersna fuisse ex deponente śersnatur furent (cenati fuerint, i. e. cenaverint) V. a, 22. efficitur quodque idem est, quod sabinum scesna (Fest. et Paul. s. v. scensas) priscumque cesna (Fest. s. v. pesnis), cuius s posteriore aetate Romani cenam⁶³) efferentes extriverunt, et fesna⁶⁴), quod substantivum idem est, quod oscum fiisnú. Dubium est, num spina huc referendum sit, quod vocabulum idem est, quod spinia, ut pro Rupinie (I. b, 27.) VII. a, 6. Rubine scriptum est.

in eorundem act. vol. VII. p. 22. vini nomen idem esse putant, quod sanscriticum venas, quod amatus significat, eoque vocabulo, ut Indi quum alias res, tum potionis genus, cui soma nomen est, notaverint, sic Latinos et Graecos sucum uvis expressum appellasse opinantur, ego vero duabus de causis ab iis dissentio. Et primum quidem primitiva syllaba omnium vocabulorum latinorum, quae a van sive ven radice (amare, petere, favere) profecta sunt, ut Venus et venia, ē vocalem habet, at vinum i. Deinde in vitis vocabulo, quippe quod a vini nomine separari non possit, si id a ven radice originem traheret, n requireretur, quod cur extereretur nihil fuisset. Multo minus probandum est, quod Fr. Müllero in act. erudit., quae Kuhnius edit, vol. X. p. 318-319. placuit, qui vinum peregrinum vocabulum et idem esse dixit, quod hebraicum jain. Etenim, ut alia omittam, non solum vix credibile est a Semitis Arios populos vinum cognovisse, sed etiam ab longe alia radice hebraicum illud vocabulum descendit, ab jun, i. e. premere, torquere. Hebraei igitur vinum prelo pressum appellaverunt, ut Arabes chamr, i. e. effervescens.

- 63) Romani, ut superiore aetate śersna umbricum exclusa r littera enuntiabant cesna, sic epulum funebre sive cenam in exsequiis silentio comesam vocabant s littera exterminata silicernium.
- 64) Aufrecht. et Kirchhoffius ling. umbr. monum. vol. II. p. 344. et 406. fesna umbricum idem esse dixerunt, quod hernum marsicum, i. e. saxum. At ei explicationi hae res repugnant, quibus impedimur, quo minus eam approbemus. Nam etsi frequenter s in r vertitur, hic tamen non facile, ut illi volunt, explicari posset eiusmodi mutatio, sed mira esset propterea, quod etiam osca lingua in hoc substantivo s litteram servavit. Neque ex latina lingua licet exemplum afferre s ante n in medio vocabulo sic mutati; immo quocunque oculos conicimus, in lingua latina aut sequenti n assimilata videmus s consonam, aut extrita ea antecedentem vocalem productam. Non commemoro, ut hoc probem, lūnae nomen, cuius quidem loco Etrusci losna utebantur (Orell. 2498.), quod latinum illud vocabulum ex lucna ortum est; sed a pet (volare) radice ductum esse petna, ex quo fictum sit pesna, quod in penna transierit, nemo ignorat. Illius autem rei exempla sunt pōno ex posno figuratum, ahēnus sive aēnus, quod Latini pro umbrico ahesno ponebant, quod declinatum est a sanscrito ājās (aes, ferrum); cēna, quod vocabulum idem est, quod umbricum śesna; pēnis, quod nomen non solum cum graeco πένος, sed etiam cum sanscritico pásas, quod et ipsum neutrius generis est, collatum ex pesnis prodisse intelligitur; vēnenum, cuius vetustiore formam vesnenum fuisse comparato sanscritico vas-na (mors), quod a vas (interficere) radice ductum est, apparet. Accedit, quod herni, ut demonstravit Corssenius in act. erudit., quae Kuhnius edit, vol. XI. p. 519. cum dhri sive dhar (tenere, sustentare) radice sanscrit. et dhīra (firmus) comparati r principale est, ex quo itidem efficitur, ut hoc vocabulum marsicum ab umbrico fesna secernendum sit. Finem autem fesnam significare, quod a Mommsenio olim in ling. osc. stud. p. 87. propositum Huschkius in ling. osc. et sabell. monum. p. 42. et 399., itemque in tabul. Iguvin. p. 326. 342. 683. tenuit, concedi non potest, quod, ut Mommsenius ipse in Ital. inferior. dial. p. 308. vidit, quibus locis fiisnú et fesna leguntur, iis finis notio ab orationis contextu abhorret; certe, ut hoc dicam, in cipp. Abell. 30. et 32. Herkleis fiisnú non, ut Huschkius placet, Ἡρακλείου finis esse potest. Equidem antehac fesnae stirpe cum fastus et fastigii stirpe collata, quod his vocabulis latinis altitudinis notionem subiectam esse patet, res fesnae nominis plurali declaratas aut colles esse, aut, id quod iam Aufrecht et Kirchhoffio ling. umbr. monum. vol. II. p. 344. occurrerat, summa montis cacumina conieceram. At vix distinguenda sunt fesna umbricum et oscum fiisnú. Hoc autem in cippo Abellano, id quod Corssenius in act. erud., quae Kuhnius edit, vol.

Tum in ni desinentium substantivorum, qualia latina sunt amnis, crinis, finis, funis, ignis, panis, exemplum est puni sive poni (lac), scriptum illud etiam pune sive pone, de quo vocabulo Partic. I. not. 2. disserui.

Adde nu, in quod cadit manu (manus), quod vocabulum ab eadem radice ma (capessere, prehendere, arripere) descendit, a qua profecta sunt graeca verba μάμαιναι et μάομαι, quaeque eadem est atque albanica μαρ (capere), quacum conferenda sunt graeca nomina μάση (manus) et εὐμαρής (= εὐχερής).

Denique in nâk, quod inclinamentum umbricum idem est, quod latinum nic, avium exeunt nomina, ut kurnak (cornix); kur enim (crocire, κροάζειν) radicem et nak inclinamentum esse comparatis non solum cor-vi et cor-nicis, quae aves eiusdem generis sunt, vocabulorum radicibus, sed etiam cor-nic-is et cotur-nic-is itemque φοί-νιξ-ος et ὄρ-νιξ-ος nominum terminationibus intelligitur. Adde, quod ab eadem radice orta sunt sanscrit. kûr-ava (corvus) graecumque κόρ-αξ et sanscrit. kâr-ava sive kâr-avana (cornix) graecumque κορώνη⁶⁵).

Restat, ut inclinamenta memoremus, quae ab r littera oriuntur. Et in ro quidem exeunt agro (= latin. ager, graec. ἀγρός, sanscrit. ajra, gothic. akrs, germanic. achar) et apro sive abro (= latin. aper et germanic. ebar), quod num a kup (irasci) radice sanscrita descendat, cui quidem originationi a Pottio Quaest. etymol. vol. 1. p. 256. et vol. 2. p. 262. propositae graecum κόρος suffragatur, dubium est. Accedunt kapro (= latin. caper et tyrrhenum, ut ait Hesych., κόρος), quod a kap radice, in qua vorandi inest notio (cf. graec. κόπτω), ductum est; Tefro (dei nomen), tefro (pars quaedam hostiae), tefro (VII. a, 46. locus quidam).

Deinde in ri exitum habet okri (mons confragosus)⁶⁶).

XI. p. 418-423. demonstravit, locus certis terminis inaugurato consecratus et ab humano cultu purus significatur, in quo sakaraklûm Herekleis est, i. e. aedes dei cum adiacente terom sive agro dei proprio. Eiusmodi autem locus sacer, quod certis terminis erat circumscriptus, templum, idemque, quod certis verbis erat definitus et consecratus, fanum ab Romanis dicebatur. Recte igitur Peterus in diar. litter. Halensib. 1842. p. 78. et Mommsenius in Ital. inferior. dial. p. 119. 120. 308. fîsnû fani vocabulo reddiderunt, sed iidem errant, quod ab eodem verbo, a quo latinum fanum, oscam fîsnam ducunt. Nam eodem quidem inclinamento haec vocabula ficta sunt, sed ut fanum non ex fasnum ortum, sed a fando dictum est, sic fîsnû et fesna, itemque fesiae (Vel. Long. p. 2233. Fest p. 86.) sive feriae et festus, ut idem Corssenius loco, quem dixi, docuit, a bhas (lucere, splendere) radice sanscritica ducta sunt. Quare ut fesiis et die festo tempus solenne, sic fîsna et fesna locus, qui sacer ac religiosus est, lucens appellatur. Non repugnat huic explicationi, quod pluralis huius vocabuli in tabula iguvina invenitur, propterea, quod nihil obstat, quo minus statuamus compluria, ut ait Corssenius, eiusmodi loca sacra fuisse, in quibus sacrificari, saltari, supplicari posset.

65) Aliter quidem placet Boppio in Grammat. r. 671., Pottio in Quaest. etymolog. vol. I. p. 213., Picteto in act. erudit., quae Kuhn. edit. vol. VI. p. 183., qui, mirabile dictu, a sanscrit. pronomine interrogat. et radicibus ru sive rav, râç, ran, in quibus sonandi notio inest, haec vocabula ducunt, ita ut propriam eorum significationem esse velint: „(nescio) quam vocem habens.“ En vera et simplex nominum fictio!

66) Okri ab ok (acutum esse) radice descendit, quae eadem est atque ak, id quod intelligitur collatis latinis verbis oc-ris et ac-uere graecisque ὄκ-ρις et ἄκ-ρις, ὄχ-θη et ἄκ-τή, quod quidem vulgo (Passovius in lexic., Doederlinus in gloss. Homer., Curtius in etymolog.

δδ, A v semivocali va positio incipit, in quam exeunt arva (arvum) et felsva, quibus sviseva addimus, quod quidem eodem modo, quo latinum gingiva, videtur esse formatum. dive autem vocabuli v utrum radice sit, an inclinamenti, incertum est.

c, Praeter ion et tion, quae supra attigimus, haec bisyllaba inclinamenta commemoranda sunt. Et primum quidem in io masculina cadunt, ut Nurpio, et neutra, ut arvio, prusedio (prosicium)⁶⁷⁾, aqkanio, quod quum ab aq-kan (accinere) ductum sit, tantum significat, qui accini solet. Pro aqkanio quidem IV. 28. sublato o aqkani⁶⁸⁾ legitur, sed mirum hoc videri non potest propterea, quod etiam Osci posteriorem huius inclinamenti vocalem exterunt. Cf. medicim (magistratus) in tabul. Bantin. 30. 31. 33. et memnim (monumentum) in lamina plumbea Capuae inventa apud Corssenium in act. erudit., quae Kuhn. edit, vol. XI. p. 338. Ex Fidio autem dei nomine, quum d et i in j mutatum in sibilantem litteram verteretur, Fiso ortum est; quo eodem modo Sabini pro Claudio Clauso extulerunt et Romani ex Drutio Druso et ex Martio Marso finxerunt. Cf. Ζεύς, quod nomen ex Διεύς factum esse supra dixi. In ia vero feminina exeunt, ut spinia et presolia, quod a verbo composito pre-sol descendit, cuius radix eadem videtur esse, quae latin. sol (sedere), a qua solum, solium, consolere, consol, exsol, praesul, solari Eschmannus in act. erudit., quae Kuhn. edit, vol. XIII. p. 106-112. recte duxit. Verbo igitur, non re, presolia idem est, quod latinum praesidium.

Deinde in ega et eqia desinunt didega et ampegia et in ella Padella, quam deam a patendo Romani Patellam dicebant.

Tum in uno sive ono et una sive ona quum adiectiva, ut esuno sive esono (divinus, sacer), tum deorum dearumque nomina exeunt, ut Vesuna, quae dea etiam a Volscis (cf. tabulam in agro Antinatum Volscorum repertam) et Marsis (cf. titul. Milioninum) colebatur. Eius nomen ab eadem radice sanscritica vas (habitare) descendit, a qua Ves-tae deae et Ves-bulae, oppidi sabini, nomina profecta sunt, eundemque exitum habent Vacuna, deae sabinae nomen, et Romanorum deorum dearumque no-

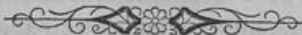
graec. element. vol. II. p. 119.) perperam ab αγ, quod pro Fay sit, ortum esse volunt. Cf. H. Weber. in nov. annal. philolog. et paedagag. 1863. vol. 87. p. 601. Ceterum non solum Umbriorum hoc vocabulum erat, sed etiam Romanorum et Sabellorum. Nam Romani antiqui, ut ait Fest. p. 181. ed. Müll., ocrem montem confragosum vocabant, et in tabul. Rapinens. 6. a Marsis insculptum legitur ocrea Tarincris, i. e. montis Tarincris, ab eodemque nomina ducta sunt Oericuli, quod oppidum umbricum in praerupto colle situm hodie Otricoli dicitur, et Interocreae, quod oppidum sabinum montis faucibus inclusum hodie Antrodoco appellatur. Graecum autem substantivum ὄρεος non solum retenta principali acuminis significatione, sed etiam feminino genere ab umbrico latinoque vocabulo, quod masculini est generis, differt.

67) Prusedia II. a, 23. accusativum pl. esse manifestum est. Genus autem huius vocabuli nihil est, quo neutrum habere prohibeamur, praesertim, quum pro prosicie Romani etiam prosicium (Paul. ex Fest. p. 225. ed. Müll.) posuerint. Quo modo quum non sit, cur in exitu eius f littera suppleatur, Aufrecht et Kirchhoffio non assentior, qui ling. umbr. monum. vol. II. p. 384. et 417. prusedia pro prusedia f, i. e. prosicias, scriptum esse putant.

68) Aufrecht. et Kirchhoff. aqkani, quamquam substantivi accusativum esse ling. umbr. monum. vol. II. p. 377. intellexerunt, tamen ibidem p. 409. adiectivi accusativum generis neutrius, qui pro adverbio esset, falso habuerunt.

mina, qualia sunt Neptunus, Portunus, Alemona, Bubona, Epona, Intercidona, Mellona, Pomona. Addimus Vufiuno sive Vofiono, quod dei umbri nomen cum eodem modo ficto Iunonis nomine romano, Fluviona, comparamus, et quae in muno desinunt deorum nomina, Aqmuno et Puemuno.

d, Denique onia, qua trisyllaba positione a Romanis non solum hominum nomina fingeantur, ut Petronia, et dearum, ut Feronia, Fessonia, Fluonia, Mellonia, Pellonia, Populonia, Vallonia, sed etiam locorum, ut Aquilonia, Bononia, Duronia, Populonia, Vetulonia, morbonia, apud Umbros terminatur Akequnia sive Acersonia, de quo vici prope Iguvium siti nomine in not. 12. disserni. Cf. cum hoc inclinamento inia, in quod desinit Rupinia, quod et ipsum loci cuiusdam nomen est.

A d d e n d a.

- p. 5. vs. 2. Adde haec exempla: meq sive mers, peq sive pers, puq sive purs (pes), zuq (IV. 23.), sal (sal), vas (VI. a, 28. 38. 48. VI. b, 30.) et vas (IV. 22. vās), os (= latin. ōs et sanscrit. āsan, āsja).
- p. 5. vs. 7. Adde haec exempla: re (res) ex rai fictum et fri (frugis, frux).
- p. 6. vs. 15. Adde haec exempla: hosta (hasta), onsa (= latin. ansa et lettice. ōssa), perka, supa sive sopa, Treba, Tursa.
- p. 7. vs. 13. Cf. haec exempla: carso, numo (sicul. νόμος et latin. nummus. Varr. de l. l. V. 36, 173. Müller. Etrusc. vol. I. p. 315.), peqo sive perso, Sako sive Sanco, sveso, vaso, vero.
- p. 7. vs. 31. Adde haec exempla: anśi, kazi, nuvi, smursi, sersi (sedes), zeqi sive sersi, turi (tus), vi (cuius acc. pl. vef).